

TEMA • Pise: NENAD BARTOLIĆ • 30.12.2022
GODINE SLABOG ČITANJA • AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE • E-KNJIGA

Godine (ne)čitanja : Sudbina knjižnog e-nakladništva u Hrvatskoj

Preporučio članak

Mnogi razvoj e-knjige odnosno e-nakladništva u Hrvatskoj vežu uz 2011. godinu kada su dva tada najveća telekomunikacijska operatera u Hrvatskoj izgradili svaki svoju platformu za distribuciju e-knjiga - **Hrvatski Telekom** je pokrenuo *Planet 9*, dok je **VIP** svoju *eKnjižaru* "naslonio" na e-knjižaru *BookBook* koju je ponešto prije pokrenula tvrtka **Lamaro digital**.

Ali, korektnosti radi, valjalo bi podsjetiti na barem još dva važna i vrlo uspješna projekta koja su se dogodila nekoliko godina prije nego li su hrvatski nakladnici počeli masovnije konvertirati prijelome svojih tiskanih knjiga u digitalni e-format, komplementaran distribuciji preko novih prodajnih platformi i čitanju na e-čitačima ili sličnim uređajima.

Riječ je o projektu "**Klasići hrvatske književnosti na CD-ROM-u**" i platformi za čitanje e-knjiga "**Besplatne elektroničke knjige**".

Počeci ozbiljnog knjižnog e-nakladništva u Hrvatskoj

Valja se vratiti petnaestak godina unatrag, u 1998. godinu kada su **Helena i Zvonimir Bulaja** osnovali tvrtku "**Ali F4 d.o.o. - Bulaja naklada**", specijaliziranu za elektronsko izdavanje knjiga, edukativnih i kulturnih sadržaja, te produkcijom i izdavanjem interaktivnih multimedijalnih sadržaja i filmom. Te 1998. godine započeli su multimedijalni projekt "**Klasići hrvatske književnosti**", rezultat kojeg su bila **tri CD-ROM-a**, na kojima su u tri godine objavili su preko **200 kompletnih djela hrvatskih klasika** od Marulića do Križe, uključujući i biografije pisca te dodatne materijale poput fotografija, zvučnih i video zapisa.

Iako je format CD-ROM-a danas već daleka prošlost, to su bili bitni počeci digitalnog izdavaštva u Hrvatskoj, tim više što je projekt bio odlično prihvaćen od publike i "Klasići..." su prodani u **nekoliko desetaka tisuća primjeraka**, a ubrzo su ta djela prebačena i na prvu verziju portala **eLektire** namijenjenog učenicima osnovnih i srednjih škola (više o tome kasnije u tekstu).

No, Bulaje su postigli još jedan veliki, međunarodni uspjeh, multimedijalnim projektom "**Priče iz davnine**", nastalom prema čuvenim bajkama **Ivane Brlić Mažuranić**, koji ih je odveo korak dalje kako u istraživanju suodnosa digitalnih medija i književnosti, tako i u širenju produkcije na međunarodne suradnike, što se pokazalo kao iznimno kreativni iskorak na svim područjima, od hipertekstualnosti, preko novih estetika u animaciji, do promišljanju o primjeni interaktivnosti u narativnom djelu. Iznimno visoko estetizirano i promišljeno djelo uz izrazit edukativni karakter pijlenilo je pažnju na preko **25 značajnih festivala i konferencija** u području animacije, multimedije i dizajna širom svijeta.

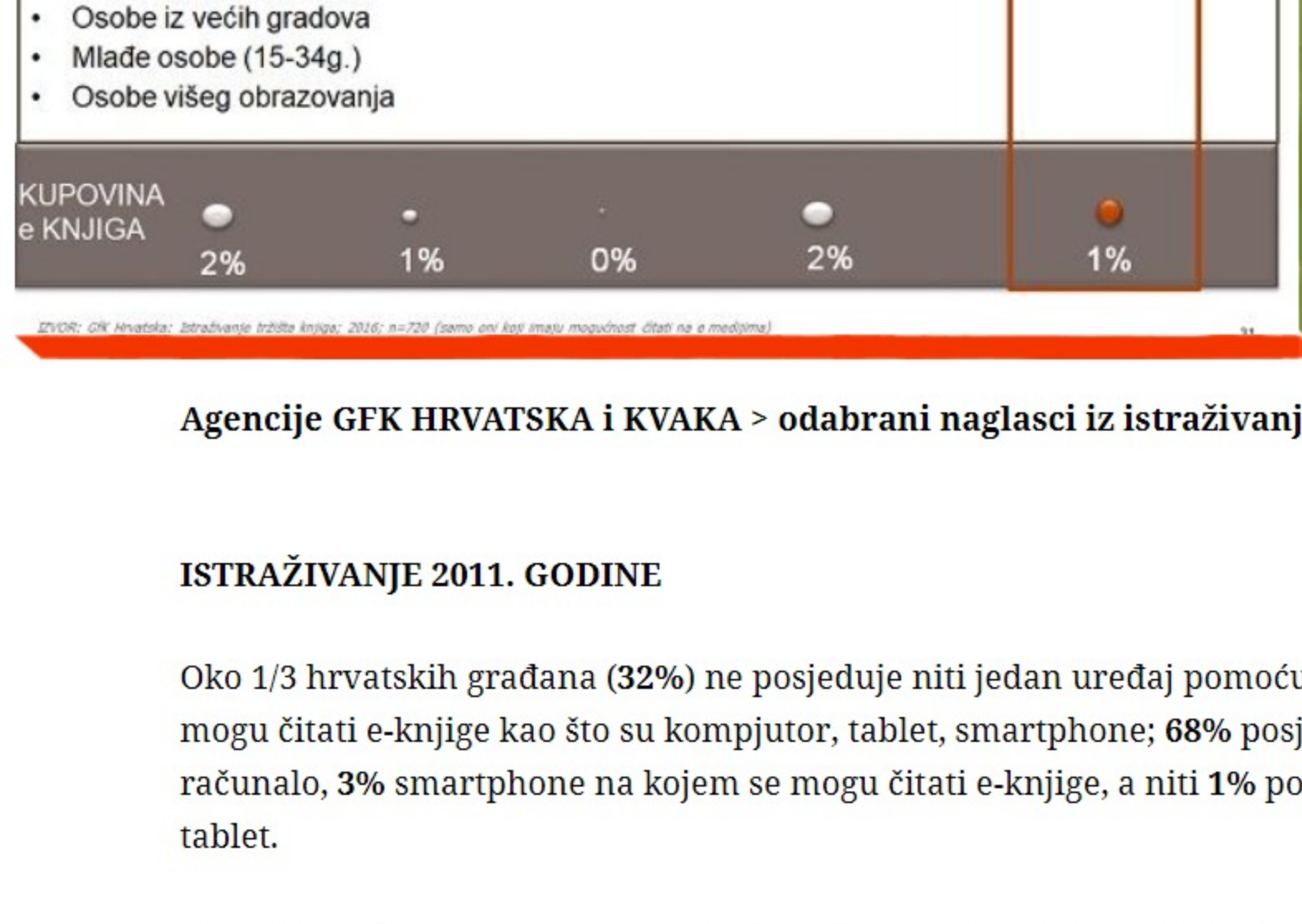
Nekoliko godina kasnije, početkom 2001. godine **Krešimir Pintarić** je kroz **Društvo za promicanje književnosti na novim medijima** (DPKM) pokrenuo projekt "**Besplatne elektroničke knjige**" (BEK). Mrežne stranice projekta (**elektronickeknjige.com**), kao i prvi naslov u okviru projekta javno su predstavjeni **26. svibnja 2001.** u sklopu osječkog FAK-a, i otad je u okviru projekta BEK objavljeno preko **300 naslova** (e-knjiga) koje je **besplatno čitano i/ili preuzeto preko 2,5 milijuna puta!**

No, vratimo se već spomenutim e-knjižarama. **Planet 9** i **eKnjižara** pokrenute su u vrijeme kada su mnogi povjerovali medijskim i marketinškim forsiranjima kako će klasična tiskana knjiga preko noći posustati i da će čitanje na zaslonima punokrvnih e-čitača i različitih drugih ekrana uskoro zamijeniti listanje papirnatih stranica (brojni mediji kao da su se natjecali tko će prije pokopati stari knjižni format), a danas vidimo da se barem u Hrvatskoj nije ništa posebno dogodilo.

Obje su e-knjižare ugašene relativno brzo, **2015.** godine, nakon samo nekoliko poslovno neuspješnih godina (u smislu povrata i oplodivlja uloženo), jer hrvatska publika nije bila sklona plaćati zapravo skupu e-knjigu, u to vrijeme opterećenu i visokom stopom PDV-a. To nije značilo da nije postojala publika koja bi željela čitati e-knjige, ali ih je, baš kao i mnoge druge sadržaje na internetu, željela čitati **besplatno**. Zato se projekt **Besplatnih elektroničkih knjiga** iz godine u godinu sve uspješnije razvijao, a produkcija naplativih e-knjiga ili elektroničkih publikacija (koje su sve više zamjenjivale klasične časopisne projekte/formate) nije dovoljno brzo rasla te se i danas u Hrvatskoj mjeri vrlo skromnim brojkama (cca **2.500 - 3.000** e-knjiga). Usporedbe radi, u Sloveniji ih je duplo više.

Iako distribucija postojećih ali još uvijek brojem nedostatnih e-knjiga kroz npr. **knjižničarsku mrežu** u formatu **e-posuđe** (npr. **ZaKi Book**) funkcionira sasvim solidno, i ona trpi ograničenja u ponudi jer se nisu stvorile osnove za uspostavljanje kakvog uspješnog tj. financijski održivog poslovnog modela koji bi se zasnivao na brojnoj produkciji i većoj prodaji domaće e-knjige. Istovremeno, statističke čitanosti pokazuju da ako već i postoji kritična masa korisnika koji čitaju knjige i srodne publikacije u e-formatu (a što potvrđuje i projekt/platforma **BEK**), problem malog tržišta, malog jezika i ne prevelikog entuzijazma prema čitanju, povezano s i navikom besplatnog konzumiranja internetskih sadržaja... nisu povoljno okruženje da bi se e-nakladništvo u Hrvatskoj razvilo na višoj razini, u smislu održivog poslovnog modela.

Istraživanja

Agencije GfK HRVATSKA I KVAKA > odabrani naglasci iz istraživanja

ISTRAŽIVANJE 2011. GODINE

Oko 1/3 hrvatskih građana (**32%**) ne posjeduje niti jedan uređaj pomoću kojih se mogu čitati e-knjige kao što su kompjutor, tablet, smartphone; **68%** posjeduje računalo, **3%** smartphone na kojem se mogu čitati e-knjige, a niti **1%** posjeduje tablet.

S porastom dobi smanjuje se broj onih koji imaju neki od ovih uređaja, dok ih u najvećoj mjeri posjeduju oni najmlađi (samo **9%** nema niti jedan uređaj).

Od onih koji imaju neki od uređaja za čitanje e-knjiga, svega njih **9%** čita e-knjige, a od njih samo **2%** ih kupuje. Dakle, velika većina (**91%**) niti čita, niti kupuje e-knjige.

Kada bi, oni koji sada nemaju, imali neki od uređaja za čitanje e-knjiga čak njih **87% nema interesa niti za čitanje, niti za kupovanje e-knjiga.**

Ukoliko uzmemo u obzir cijelu populaciju (oni koji imaju i oni koji nemaju uređaj za čitanje e-knjiga), vidimo da:

- **2%** ima interes za kupovanje e-knjiga
- **10%** ima interes za čitanje e-knjiga
- **90%** nema nikakvog interesa prema e-knjigama

ISTRAŽIVANJE 2014. GODINE

Oni koji posjeduju neki uređaj koji omogućava čitanje e-sadržaja čitaju

- dnevne novine >> **64%**
- portale s autorskim sadržajem >> **24%**
- nespecializirane časopise i e-magazine >> **17%**
- specializirane časopise i e-magazine >> **15%**
- blogove >> **14%**
- druge elektroničke/mrežne sadržaje >> **3%**

Čitaju e-knjige, ALI ih ne kupuju >> **12%**
Čitaju e-knjige, ALI ih i kupuju >> **0%**

ISTRAŽIVANJE 2016. GODINE

Oni koji posjeduju neki uređaj koji omogućava čitanje e-sadržaja čitaju

- dnevne novine >> **72%**
- portale >> **26%**
- blogove >> **18%**
- specializirane časopise i e-magazine >> **13%**

Čitaju e-knjige, ALI ih ne kupuju >> **8%**
Čitaju e-knjige, ALI ih i kupuju >> **1%**

ISTRAŽIVANJE 2017. GODINE

Čitaju e-knjige, ALI ih ne kupuju >> **12%**
Čitaju e-knjige, ALI ih i kupuju >> **1%**

Očekuju da cijene knjiga u e-izdanju budu upola jeftinije >> **57%**
Očekuju da cijene knjiga u e-izdanju budu još jeftinije >> **12%** (u tom slučaju njih **53%** bi kupilo e-knjigu)

ISTRAŽIVANJE 2018. GODINE

Čitaju e-knjige, ALI ih ne kupuju >> **11%**
Čitaju e-knjige, ALI ih i kupuju >> **3%**

ISTRAŽIVANJE 2022. GODINE

Sadržaje na internetu čita **70%** populacije.

Oni koji posjeduju neki e-uređaj koji im omogućava čitanje e-sadržaja čitaju

- dnevne novine >> **54%**
- portale i blogove s autorskim i kritičkim sadržajem >> **25%**
- grupe na društvenim mrežama koji su posvećeni knjizi prati >> **18%**
- nespecializirane časopise i e-magazine >> **13%**
- specializirane časopise i e-magazine >> **15%**

Čitaju e-knjige, ALI ih ne kupuju >> **8%**
Čitaju e-knjige, ALI ih i kupuju >> **2%**

** Razlike u odgovorima na pitanja o čitanju ili kupovanju e-knjiga poslije raspisa o čitanju svih razmatranih godina u okviru statističke pogreške, osim se može reći da je postotak onih koji čitaju i kupuju e-knjigu praktično **nedostatan da bi se razvio bilo kakav komercijalan uspjeh e-nakladništva** u Hrvatskoj.

Usporedbe radi, **udio prodaje e-knjige** u vodećim europskim hrvatskim knjižnim industrijama varira od npr. **20%** u Ujedinjenom Kraljevstvu, **14%** u Španjolskoj, **10%** u Njemačkoj ili **7,5%** u Francuskoj, no s obzirom na veličinu tržišta i broj objavljenih knjiga ti postoci kriju i sasvim solidne prodajne brojeve i nišama u kojima e-knjiga bilježi značajan udio (npr. popularna beletristika/publicistika).

Stanje stvari

Danas na portalu **eLektire** (riječ je o nadogradnji već spomenutog starijeg projekta koji je nastao na inicijativu **Ministarstva znanosti i obrazovanja**, a projekt su realizirali **Hrvatska akademska i istraživačka mreža - CARNET** i **Bulaja naklada**, a glavni urednik bio je **Zvonimir Bulaj**) učenici osnovnih i srednjih škola, kao i njihovi nastavnici, mogu pronaći cjelovita knjižvena djela hrvatskih i stranih pisaca u različitim digitalnim formatima prilagođenima suvremenim standardima responzivnosti i korištenju na različitim uređajima. Ta djela velikim dijelom prate popis obveznih književnih tekstova, klasičnih i svjetskih književnih tekstova za cjelovito čitanje ili čitanje ulomaka navedenim u kurikulumu za nastavni predmet **Hrvatski jezik**.

Riječ je o više od **370 književnih djela**, **160 zvučnih knjiga**, **52 literarna knjižna**, **52 audiomorca** i **5 videomorca**, **1800 lektirnih djelima** u potpunosti je **besplatno** za korisnike obrazovne zajednice ali i za sve ostale zaljubljenike u knjige i čitanje.

Trenutno u Hrvatskoj postoji samo jedna e-knjižara općeg tipa (**eknjiga.hr**), uz još neke specijalizirane prodajne opcije pri internetskim stranicama pojedinih nakladnika, koji na taj način prodaju e-izdanja vlastitih prvotno tiskanih naslova.

Potpore **Ministarstva kulture i medija** nakladnicima za konverziju tiskanih knjiga u e-format su dobrodošle, i neki manji učinak imaju, ali sve je to daleko premla da bi se stvorilo punokrvno tržište e-knjige u Hrvatskoj.

Vjerojatno slične muke čekaju i relativno novu platformu za audio knjige **book&zvuk** iza koje stoji **Lana Deban** i **Ljubica Letinić** i njihova produkcijska kuća **Audio Store Transonica**. Trenutno je u njihovom katalogu preko **60 naslova**, a novi se svako malo dodaju, produkcijski troškovi proizvodnje audio knjiga su poprilični, i teško da će tržište moći stvoriti sami, bez da se u Hrvatskoj pojavi još nekoliko produkcijskih kuća koje bi pronašle interes u izradi i prodaji audio knjiga.

A kada se govori o digitalnom knjižnom nakladništvo u Hrvatskoj, treba spomenuti i **časopis u kulturi**, gdje svakodnevno izabluđu da je jednostavno rješenje opstanka časopisa njihovo **prelazenje iz tiskovnog u e-format**, pri čemu se zaboravlja da su različite **IT usluge** danas **skuplje nego li su bile prije**, i da samo ušteda na troškovima tiska/produkcije i nije ključno pitanje, jer veći problem leži u nemogućnosti pravednog **obeštećenja/honoriranja autora** za njihove tekstove ili **uređnike** za njihov rad, naročito u slučaju **e-magazina/portala** sa svakodnevnim objavljivanjem sadržaja.

Dakle, problema je mnogo, i perspektive knjižnog e-nakladništva u Hrvatskoj nisu bajne. No, trebamo li pesimistički baciti kopije u trnje ili ustrajati i ipak tražiti neke održive poslovne modele za e-nakladništvo, te koji bi to modeli možda bili... to je pitanje na koje treba tražiti odgovor (rješenja) u vremenu ispred nas.

** Serijal tekstova "Godine (ne)čitanja" objavljen je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem provedene Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama. Dovoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i Autora.

POVEZANI SADRŽAJ

- TEMA • 27.12.2022. Godine (ne)čitanja : Odgovornost medija za popularizaciju knjige i čitanja
- TEMA • 29.12.2022. Godine (ne)čitanja : Primjeri dobre prakse poticanja čitanja i kupovanja knjiga
- TEMA • 26.12.2022. Godine (ne)čitanja : Noć knjige ili noć koja rasvjetljuje Hrvatsku

PRETRAŽI SVE ČLANKE

Upiši pojam

